

Odlučni da zajedno doprinesu uvođenju evropskih standarda u medijsku praksu Bosne i Hercegovine;

Uvjereni da su načela međunarodnih, profesionalnih konvencija i kodeksa, te nova normativno-pravna dokumenta koja reguliraju status i funkcije javnih elektronskih emitera u BiH, dovoljan sadržajni okvir za utvrđivanje pravila ponašanja, i saglasni da je, slijedom pozitivnih iskustava u djelovanju javnih medijskih servisa u razvijenim zemljama, potrebno ustanoviti zajednička uređivačka načela i okvire profesionalnog rada novinara javnih servisa u BiH,

Upravna tijela, posloводства i uposlenici Javnog radiotelevizijskog servisa Bosne i Hercegovine, Radiotelevizije Federacije Bosne i Hercegovine i Radiotelevizije Republike Srpske donose

UREĐIVAČKA NAČELA JAVNOG RADIOTELEVIZIJSKOG SISTEMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Ove smjernice i načela u osnovi govore o standardima kojih se posloводства, urednici i uposlenici javnih emitera u BiH trebaju pridržavati kako bi bolje razumjeli i izvršavali svoju misiju služenja javnosti. No, načela ne čine kvalitet programa. Ona su samo vodič za posloводства i uposlene, a kvalitet programa postiže se stalnom profesionalnom obukom i posvećenosti poslu.

1. OPĆE ODREDBE

1.1. Emiteri Javnog radio-televizijskog sistema u BiH svojim programima služe javnosti. Javni radiotelevizijski servis BiH, Radiotelevizija Federacije BiH i Radiotelevizija Republike Srpske svoje medijske funkcije ostvaruju u okviru *Javnog radiotelevizijskog sistema Bosne i Hercegovine*. Njihov zadatak je informirati građane, ali i omogućavati javne debate u kojima se profiliraju ciljevi i interesi demokratske javnosti. Imaju obavezu promovirati historijske i sadašnje nacionalne, kulturološke i religijske, privredne, regionalne i druge pozitivno vrednovane osobnosti Bosne i Hercegovine. Za svoj rad i ukupno medijsko djelovanje ovi emiteri jedino su odgovorni javnosti. Činjenica da građani plaćaju pretplatu, iz koje se finansira funkcioniranje javnih rtv-servisa u Bosni i Hercegovini, potencira uzajamnost djelovanja i međusobnog uvažavanja bosanskohercegovačke javnosti i javnih emitera.

Načela javnih emitera zasnovana su na općim profesionalnim standardima, propisima i pravilima *Regulatorne agencije za komunikacije (CRA)*, te na Zakonu o osnovama Javnog radiotelevizijskog sistema u BiH i istovrsnim entitetskim zakonima, a podrazumijevaju se i obaveze iz internih akata.

Javni emiteri dužni su osigurati raznovrsne i izbalansirane radijske i televizijske programe, što važi i za sadržaje koji se plasiraju putem Interneta, teleteksta i drugih savremenih postupaka za širenje informacija. Programi moraju zadovoljavati visoke etičke standarde i standarde kvaliteta medijskih žanrova u kojima se oni iskazuju.

Programi će uvažavati dostojanstvo osoba i skupina, kao i posebnosti po kojima se međusobno razlikuju.

Programi javnih servisa promoviraju ljudska prava i demokratske slobode, društvenu pravdu, toleranciju i razumijevanje među pripadnicima zajednice.

- 1.2. U programima javnih emitera zastupljeni su informativni, obrazovni, dokumentarni, kulturni, religijski, zabavni, sportski i dječiji sadržaji. Javni servisi samostalno, ili njihove zajedničke produkcijske strukture, trebaju biti kreativni stožer svih oblika produkcije najvišeg kvaliteta. Oni su, također, obavezni poticati razvoj domaćeg stvaralaštva i domaće produkcije u svijetu i na lokalnim nivoima.
- 1.3. Upravna tijela i posloводства javnih emitera u svom djelovanju, i pri izradi planskih dokumenata podržavat će uvođenje novih tehnologija kako bi mediji javnih servisa mogli izvršavati svoje zadatke prema javnosti težeći da budu lideri i u procesima tehničko-tehnološkog osavremenjivanja.
- 1.4. Uposlenici javnih emitera uređivat će i proizvoditi programe u skladu s najvišim profesionalnim kriterijima. Oni će štiti slobodu medija i pravo na komentiranje i kritiku. Njihova lična opredjeljenja ili pripadnost pojedinim društvenim skupinama ne smiju utjecati na njihovu objektivnost u izvještavanju. U tim slučajevima uposlenik je dužan o tome upoznati posloводство, odnosno uredništvo/urednika. Urednici i urednička tijela poštivat će stvaralačke i umjetničke slobode novinara i autora u okvirima ovih smjernica. Uređivačka politika javnih emitera, te urednici, novinari i autori moraju biti neovisni od interesa političkih stranaka, političke vlasti i njezinih nositelja, kao i društvenih skupina. Programi javnih emitera zasnivat će se na demokratskim načelima koja predstavljaju sve dijelove društva.
- 1.5. Javni emiteri dužni su prenositi sjednice ili dijelove sjednica parlamenata kada ta tijela na dnevnom redu imaju zakone i odredbe od izuzetne važnosti za cjelokupnu javnost. Također će prenositi osnivačke sjednice, te sjednice na kojima se imenuju ili dopunjavaju vlade. Javni emiteri imaju posebne obaveze u praćenju predizbornih i izbornih aktivnosti. Obaveza im je i poštivanje pravila koja u tim prilikama donose nadležna društvena tijela. Konačnu odluku o izboru i načinu praćenja sjednica parlamenata, izbornih aktivnosti i događaja za koje najšira javnost pokazuje interesovanje, donosi uređivački tim emitera. Oni će prenositi i kulturne, sportske i druge događaje za koje najšira javnost pokazuje interesovanje.
- 1.6. Konačno, emiteri RTRS, RTV F BiH i J RTV S BiH radit će zajedno i podržavati jedni druge u okviru Javnog Radiotelevizijskog sistema Bosne i Hercegovine.

PROFESIONALNI STANDARDI UREDNIKA I NOVINARA

U ostvarivanju temeljnih programskih načela novinari i urednici javnih emitera poštivat će sljedeće profesionalne standarde:

2. NEPRISTRASNOST

Nespristrasnost je ključna vrijednost javnih emitera i nijedna programska oblast nije izuzeta. Nespristrasnost ne znači apsolutnu neutralnost o svakom medijskom sadržaju, niti je nužno svakom mišljenju plasiranom u programu suprotstaviti drugačije mišljenje. Informativno-politički program treba imati slobodu da ispituje bilo koju temu sve dok za to postoje uređivački razlozi. Ali, kada se iznose suprotstavljena mišljenja, ne smiju se pogrešno ili iskrivljeno interpretirati. Naša obaveza i cilj jest praviti programe koji su pravični, utemeljeni na tačnosti i vjerodostojnosti činjenica.

Informativni programi trebaju ponuditi gledateljima i slušateljima sadržaje sa dovoljno činjenica i na uravnotežen način, tako da oni mogu formirati sopstveno mišljenje.

Programska reputacija tačnog i nepristrasnog informatora je ono čemu uposlenici javnih servisa moraju težiti i na čemu javni servisi grade svoj kredibilitet pred javnošću.

2.1. Lično mišljenje

Urednici, voditelji, novinari i drugo osoblje medija iz sastava JS-a BiH mogu u tim ulogama izražavati samo profesionalna rasuđivanja, ali ne i ona koja proistječu iz njihovih političkih ili drugih ličnih opredjeljenja.

U informativno-političkim emisijama mora postojati jasna razlika između komentara i činjenica. Kad su sve relevantne činjenice tačno i nepristrasno utvrđene, autor može izraziti profesionalnu procjenu događaja, ali ne i lično mišljenje.

U slučajevima kada je program kreiran tako da nudi lično mišljenje specifične osobe ili grupe, tada priroda tog programa mora biti unaprijed objašnjena auditoriju. Urednici se trebaju pobrinuti da takvi programi ne interpretiraju pogrešno suprotstavljena mišljenja i da održavaju standarde tačnosti. Ne priliči osoblju Javnog radiotelevizijskog sistema Bosne i Hercegovine da predstavljaju programe koji sadrže njihovo lično mišljenje.

2.2. Pravičnost

Svi programi ovih emitera trebaju se zasnivati na principima pravičnosti i otvorenosti.

Prema sudionicima se treba odnositi iskreno i s poštovanjem. Urednici i/ili voditelji obavezni su svoje sagovornike i goste emisija prethodno upoznati s prirodom, ciljevima i namjerama razgovora/emisije, dok za izjave djece treba imati odobrenje njihovih roditelja, odnosno staratelja.

Sudionici su obavezni poštovati norme kulture dijaloga i biti iskreni i vjerodostojni u svojim izjavama. Svaki pojedinac ili organizacija ima pravo odbiti da učestvuje u programu. Ali, kada je auditoriju nejasno zašto se sudionik ili organizacija nije pojavila, razlozi njihovog izostanka trebaju biti objašnjeni.

Za sve sudionike programa, kao i za novinare, vrijede načela Smjernica, posebno ona koja se odnose na poštivanja ljudskih prava i sloboda, te na prava građana koja im garantira Ustav i zakoni Bosne i Hercegovine, odnosno ustavi entiteta.

2.3. Tačnost podataka

Svi programi ovih emitera moraju biti utemeljeni na tačnosti podataka. Osnov ovog načela jest detaljno istraživanje činjenica o događajima. Stoga, kad god je to moguće, novinari i svi drugi stvaraoci programa trebaju prikupljati informacije iz prve ruke, tako što će biti na mjestu događaja ili - ukoliko to nije moguće - nastojati da se do vjerodostojnih činjenica dođe putem razgovara sa onima koji su prisustvovali samom događaju. Radi postizanja maksimalne pouzdanosti informacija o događajima o kojima javni emiteri nemaju vlastiti izvještaj, vijest ne bi trebala biti emitovana ukoliko nije potvrđena iz najmanje dva izvora.

Nije dovoljno samo imati korektne činjenice, za javne emitere od velike je važnosti da se izbjegava svaka vrsta pretjerivanja. Jezik koji se koristi mora predstaviti činjenice na jednostavan i lahko razumljiv način i ne smije sugerirati nedostatak objektivnosti, niti promovirati određeno stajalište.

Kada se objavi netačna činjenica, treba priznati jasno i otvoreno počinjenu grešku i što prije je ispraviti.

2.4. Izvori i povjerljivost

Kada je god to moguće, izvor informacije treba biti naveden, ali novinar i uredništvo imaju pravo u određenim okolnostima zadržati u tajnosti identitet izvora ili sudionika. Novinarstvo u medijima javnih emitera može pretrpjeti štetu ukoliko osobe koje pružaju informacije pod uslovom da ostanu neotkrivene, u nekom trenutku budu identificirane. Stoga, u situacijama kad se dogovaraju o povjerljivosti, novinari i urednici javnih emitera trebaju pažljivo razmotriti moguće posljedice i o tome zatražiti saglasnost posloводства.

2.5. Arhivski materijal

Urednici i novinari obavezni su jasno naglasiti kada se koristi arhivski materijal, bilo prethodnom najavom u radio-emisijama ili tekstom na tv-ekranu.

3. PRISTOJNOST I ULJUDNOST

Javni emiteri će u svojim programima poštivati općeprihvaćene standarde o pristojnosti i uljudnosti, a vodit će računa i o običajnim (kulturološko-religijskim) normama svoje sredine, odnosno sredine o kojoj ili iz koje se izvještava. Ne smije se koristiti nikakav programski sadržaj koji bi mogao potaći pojedince ili skupine na nasilje, nered i mržnju. Nedopuštena je upotreba jezika koji bi mogao značiti uvredu pojedinca ili bilo koje društvene grupe. U tome cilju javni emiteri neće publicirati nikakav sadržaj koji, korištenjem predrasuda ili stereotipa, diskriminira pojedince ili grupe. Neće se emitirati nikakav materijal koji bi mogao provocirati ili potaći na djela protiv temeljnih prava i građanskih sloboda pojedinaca.

4. IZVJEŠTAVANJE O NASILJU I KRIMINALU

Javni emiteri neće emitirati sadržaje koji bi mogli poticati na nasilje ili javne neredne. U izvještavanju o događajima koji sadrže nasilje treba pronaći ravnotežu između potrebe cjelovitog informiranja javnosti o samom događaju i opasnosti od izlaganja štetnom djelovanju onih koji slušaju ili gledaju emisije. Pri odlučivanju o emitiranju scena s nasiljem, urednici trebaju voditi računa o vremenu emitiranja takvih priloga uzimajući u obzir dob slušatelja/gledatelja. Posebnu pažnju treba posvetiti zaštiti djece i drugih društvenih grupa osjetljivih na takve sadržaje. Ako će izvještaj o određenom nasilnom incidentu biti uključen u program, urednici moraju voditi računa o tome da taj materijal bude primjeren programskoj orijentaciji i njegovom auditoriju.

Javni emiteri neće emitirati sadržaje koji bi mogli poticati kriminal ili kriminalne aktivnosti. U izvještavanju o krivičnim aktivnostima treba imati na umu da se svi optuženi smatraju nevinima dok se ne dokaže njihova krivica. Članovi obitelji optuženih ili osuđenih lica se smatraju nevinima osim ako ih sud ne okarakterizira drugačije, i ne smiju biti predmet nepotrebnog medijskog fokusiranja. Stoga će se izbjegavati dovođenje u vezu sa optuženim za krivično djelo ili usputno spominjanje članova obitelji, saradnika ili poslovnog partnera ako ne postoji jasan dokaz o njihovoj umiješanosti.

U izvještavanju o krivično-pravnim stvarima od posebnog je značaja da se novinari ograniče na činjenice koje je moguće provjeriti i/ili zvanične izjave. Ako i dalje postoji nedoumica o čemu se može izvještavati, treba tražiti pravni savjet.

5. IZVJEŠTAVANJE O TERORIZMU I DRŽAVNOJ SIGURNOSTI

U izvještavanju o terorizmu uloga javnih emitera je da kažu istinu – brzo, tačno i odgovorno – izbjegavajući nagađanja. U takvim situacijama profesionalna odgovornost iskazuje se i u odabiru jezika koji neće poticati paniku, neprijateljsko raspoloženje, odmazdu ili bilo kakve negativne porive prema određenim skupinama ili pojedincima.

U izvještavanju o terorističkim incidentima, informacije i izvještaji trebaju se isključivo ograničavati na dostupne i provjerene činjenice izbjegavajući sugeriranje uzroka događaja i njihovog konteksta prije nego što se o tome izjasne službeni organi (policija, sud, nadležne institucije).

6. SUKOB INTERESA

Javni emiteri grade ugled kod svog auditorija putem programa u koje auditorij ima povjerenja. Vanjske aktivnosti uposlenika, posebno urednika i kreatora programa, kao i aktivnosti njihovih obitelji ili saradnika ne smiju ni na koji način uticati na programske sadržaje javnih emitera. Auditorij ne treba imati nikakav razlog da sumnja u nepristrasnost i visoke standarde javnih emitera.

6.1. Informativno – politički program

U pogledu medijskog praćenja događaja i tokova u ekonomiji, novinari javnih servisa neće izvještavati o poslovnim aktivnostima članova svoje obitelji, kao ni o poslovnim aranžmanima u kojima sami sudjeluju.

Novinari i urednici ne mogu izvještavati, odnosno odlučivati o priložima i programima koji su povezani s aktivnostima političke ili neke druge interesne grupe kojoj sami pripadaju, odnosno s kojom su direktno, putem obiteljskih ili ostalih bliskih veza povezani.

6.2. Lična korist

Nijedan uposlenik neće koristiti svoju poziciju u javnom servisu da bi ostvario korist bilo koje vrste. Nedopustivo je ostvariti bilo kakvu ličnu korist, te korist za obitelj ili prijatelje od organizacija ili osoba s kojima se saraduje u ime javnih emitera.

6.3. Politički angažman

Pri odlučivanju o tome da li postoji sukob interesa zbog političkog angažmana uposlenika javnih emitera, nadređeni trebaju uzimati u obzir nivo njegove političke angažiranosti, prirodu posla koji obavlja i stepen njegovog učestvovanja/odlučivanja u kreiranju programa.

6.4. Istupi u javnosti

Uposlenici javnih emitera ne mogu, bez prethodnog odobrenja nadređenih, istupati u drugim medijima o pitanjima koja se odnose na poslovanje i odnose unutar javnih emitera.

6.5. Sponzorstvo

Sponzoriranje informativno-političkih programa nije dopušteno, dok u drugim programskim oblastima sponzorirani sadržaji moraju biti jasno obilježeni i prepoznatljivi.

Nije dopušten bilo kakav utjecaj sponzora na sadržinu programa.

7. NEZAVISNOST

Nijedna društvena skupina, organ vlasti, politička partija, vladina ili nevladina organizacija, kao ni pojedinac bez obzira na svoju društvenu ulogu i poziciju, ne može imati privilegirani položaj u programima javnih radiotelevizija u BiH. Sudionici emisija i programa ne mogu određivati uvjete sudjelovanja u programima javnih servisa, uključujući dužinu nastupa, izbor drugih sudionika i sl. Posloводство, urednici i novinari javnih emitera moraju imati potpuni nadzor nad svojim programima.

8. RAZLIČITOST

U programskim sadržajima javnih radiotelevizija polazi se od toga da nema zabranjenih društvenih tema ili nedodirljivih javnih osoba. Načelo različitosti potvrđivat će se u programima koji trebaju odražavati ustavno-konstitutivne osobenosti naše zemlje i njezinu višereligijsku i multikulturalnu strukturu. U programskim sadržajima javnih emitera svim skupinama koje čine bosanskohercegovačku javnost dat će se ravnopravna šansa za plasiranje njihovih ideja, interesa i stajališta. Unutar zakona, pravo iznošenja svojih stajališta imaju i svi građani, neovisno od njihovih godina, vjerovanja, političke, nacionalne, spolne, socijalne ili seksualne orijentiranosti. Urednici će odlučiti da li je istup/nastup određene interesne skupine, odnosno pojedinca u skladu s programskom orijentacijom javnog emitera i da li doprinose programima radija ili televizije. Urednici imaju obavezu i obrazložiti svoju odluku o odbijanju inicijativa i zahtjeva takvih grupa/pojedinaca.

Uvažavanje načela različitosti odslikavat će se putem:

- otvorene i slobodne rasprave o pitanjima od javnog interesa;
- poštivanja i poticanja pluralizma političkih, religijskih, kulturoloških, ekonomskih, regionalnih i svih drugih ideja usmjerenih ka boljitku društvene zajednice, i
- njegovanja i razvijanja svih oblika stvaralaštva koje doprinosi društvenom razvoju i uspostavi prihvatljivog sistema vrijednosti.

8.1. Osjetljivost

Programski stvaraoci uvažavaju osjetljivost na emitovanje šala ili humora na račun rase, religije, dobi, invalidnosti, spola ili seksualne orijentacije. U tim situacijama uvijek treba imati u vidu da se grupe ili pojedinci, na čiji račun su takvi sadržaji usmjereni, mogu osjetiti povrijeđenim.

9. PRAVO NA ODGOVOR

Od javnih radiotelevizija se zahtijeva da omoguće pravo na odgovor uvijek kada je emitiran materijal koji neosnovano i nepravedno dovodi pojedinca u nepovoljnu situaciju, ili ukoliko pravo na odgovor zahtijevaju načela pravičnosti i nepristrasnosti.

Pravo na odgovor zajamčeno je i ostvaruje se pod sljedećim uvjetima:

Osoba ili skupina kojima je objavljenim prilogom nanesena šteta imaju pravo na odgovor u roku od 15 dana nakon objavljivanja takvog priloga.

Odgovor može biti u pisanoj ili govornoj formi, i to u obimu koliko je trajao i program na koji se prigovara.

Javni emiteri imaju pravo ukloniti iz teksta odgovora uvredljive sadržaje, kao i dijelove koji su u suprotnosti s ovim smjernicama, ali vodeći računa o tome da se očuva smisao i sadržajna cjelina odgovora.

Pri pogrešno upotrijebljenim činjenicama primjenjuje se isto načelo kao i u slučaju prava na odgovor.

10. ZAVRŠNA ODREDBA

Uređivačka načela stupaju na snagu kada ih prihvate upravna tijela tri javna emitera i verificira Izvršna komisija 00 JS-a BiH, u okviru Javnog radiotelevizijskog sistema BiH. Nakon toga obavezan su programski i profesionalni dokument za sva uredništva,

novinare i ostale uposlenike u Javnom radiotelevizijskom servisu Bosne i Hercegovine, Radioteleviziji Federacije Bosne i Hercegovine i Radioteleviziji Republike Srpske.

Nijedan interni akt emitera ne može, u pogledu tumačenja i primjene Smjernica, biti njima nadređen.

Povreda načela iz ovih smjernica predstavlja težu povredu radnih obaveza.

Ove smjernice mogu povremeno biti podrignute reviziji u svjetlu iskustava i izmijenjenih okolnosti.

Uređivačka načela usvojena su na sjednici Izvršne komisije, održanoj dana 09.04.2003. godine.

Potpisnici:

Predsjednik Izvršne komisije 00 JS BiH

Plamenko Čustović

Predsjednik Osnivačkog odbora JS-a BiH

John Shearer

Predsjednik Upravnog vijeća

Radiotelevizije Federacije BiH

Slavo Kukić

Predsjednik Upravnog odbora

Radiotelevizije Republike Srpske

Danko Ružičić

Generalni direktor

Javnog radiotelevizijskog servisa BiH

Drago Marić

Generalni direktor

Radiotelevizije Federacije BiH

Jasmin Duraković

Generalni direktor

Radiotelevizije Republike Srpske

Dragan Davidović

